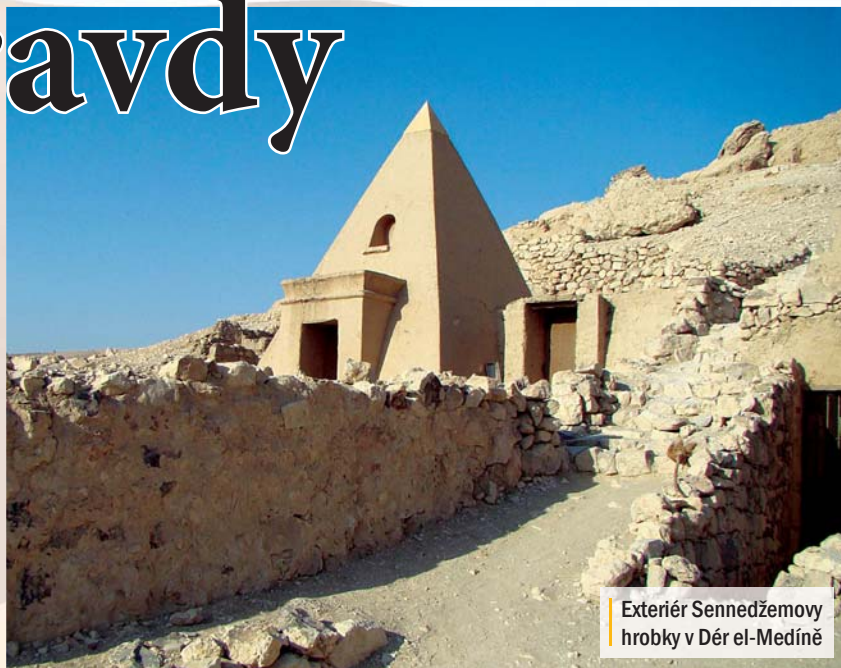

Svět Sloužících v Místě pravdy

Starověký Egypt je spojován nejčastěji s velkolepou architekturou. Fascinujícím projevem lidského umu jsou ale také příklady tehdejšího malířství. K jeho nejkrásnějším dokladům patří nepochybně malby ze Sennedžemovy hrobky v Dér el-Medíně

Exteriér Sennedžemovy hrobky v Dér el-Medíně

Pohřební maska Sennedžemova syna Chonsua nalezená v malířově hrobce

Detail výzdoby Sennedžemovy hrobky, Sennedžem a jeho manželka Lynefert před bohy

Dér el-Medína je dnes významnou archeologickou lokalitou, nacházející se asi 900 kilometrů jižně od Káhiry. Rozkládá se na západním břehu Nilu a patří k okruhu významného staroegyptského města Vesetu (Théb). Během období Nové říše (zhruba mezi lety 1550–1069 př. n. l.) se na tomto místě nacházela starověká vesnice, obývaná dělníky a umělci, kteří zde žili i se svými rodinami. Jejich úkolem bylo zvelebovat majestátní královské hrobky v nedalekém Údolí králů a Údolí královen (viz slovníček).

Život v izolaci

Privilegované sídliště na tomto místě založil nejspíš panovník Thutmose I. (vládl asi 1506–1493 př. n. l.), který si zároveň jako první z faraonů nechal postavit hrobku v budoucím Údolí králů. Archeologický výzkum této významné lokality prováděl v rozmezí let 1921 až 1951 francouzský ústav orientální archeologie pod vedením archeologa Bérnarda Bruyéra. Jisté stojí za zmínku, že v roce 1930 se do výzkumu v Dér el-Medíně zapojil také český egyptolog Jaroslav Černý (1898–1970). Ten zkoumal vesnici téměř padesát let až do své smrti

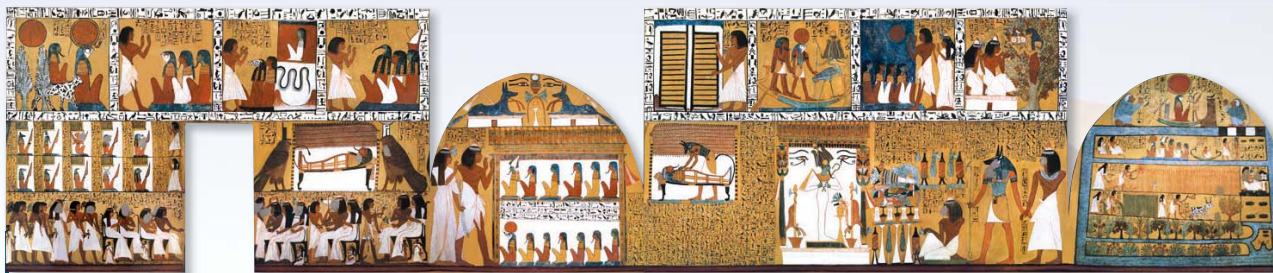
a za tu dobu dokázal z dostupných archeologických pramenů rekonstruovat údaje o životech mnoha obyvatel tohoto dávného sídliště. Ve velké šachtě, která byla vyhloubena na místě zdejšího chrámu, objevili archeologové malé úlomky vápence („ostraka“), které představovaly jakési archívy zde žijících řemeslníků. Právě rozluštění tohoto neocenitelného pramene umožnilo získat podrobnou představu o každodenním životě staroegyptských uměleckých pracovníků ve vesnici.

Prestížní postavení obyvatel vesnice však bylo draze zapláceno. Její obyvatelé žili a pracovali prakticky po celý život odděleni od okolního světa. Byli fakticky podřízeni pouze samotnému faraonovi a jeho místodržiteli a tvořili uzavřené společenství s vlastní školou a soudním tribunálem. Mohli zůstat svobodní nebo se oženit a založit rodinu. Po celý život však zůstávali ve své obci, obklopeni zdí a v podstatě neustále střežení. To mělo svůj racionální důvod spočívající ve snaze zabezpečit maxi-

mální ochranu nesmírně cenným sbírkám zádušních předmětů ukládaných do hrobek egyptských panovníků. Jak dějiny názorně ukázaly, ve většině případů byla tato snaha iluzorní a zcela marná.

Umělci žijící ve vesnici však měli daleko k postavení zneužívaného otroka – stát jim poskytoval veškeré věci denní potřeby, protože klidné zázemí bylo pro vytváření obdivuhodných kulturních hodnot nezbytné. Řemeslníci a jejich rodiny měly k dispozici dokonce i vlastní prádelnu, hrnčíře, rybáře, tkalce nebo zahradníky. Kromě toho zde působila také vědma a samozřejmě i lékař. V karavanách jim byla každodenně dovážena zásoba čerstvé vody a v případě opoždění její dodávky se obyvatelé vesnice dokázali rychle a účinně bouřit. Rodiny řemeslníků a umělců obývaly bíle natřené jednoposchodové domy o výměře kolem 70 m². V době letních veder přespávali jejich obyvatelé často na střešní terase. Každý dům byl také vybaven místem k uctívání zemřelých předků, o kterých se

Rozvržení malby v interiéru hrobky

obecně věřilo, že jejich duch v podobě sošek nebo stél v domě stále přebývá a chrání ho.

Pracovní nasazení dělníků bylo střídáno také pravidelným odpočinkem. Umělečtí pracovníci byli obvykle rozděleni na dvě skupiny s uspořádaním podobným jako na lodi. Dvě skupiny, označené jako „levobok“ a „pravobok“, se na pracovišti střídaly v pravidelných intervalech. Někteří pracovali venku, jiní ve specializovaných dílnách, kde zhotovovali například sochy nebo sarkofágy. Profesionálním umělcům bylo dovoleno pracovat na zakázku také „externě“ – pro movité zákazníky mimo okruh města a královského dvora. Další výsadou pro přísluš-

lety 1110–1080 př. n. l., za vlády faraona Ramesse XI. (vládl asi 1107–1078), který se zároveň stal posledním panovníkem, jemuž byla v Údolí králů postavena hrobka. Důvodem mohla být zvýšená hrozba libyjských nájzdů a nejistota v období občanských válek. Panovníci z dynastie Ptolemaiovců (viz slovníček) nechali na této lokalitě později vystavět chrám bohyni Hathor, a to na místě někdejší svatyně zasvěcené téže bohyni. Menší chrámová stavba (s rozměry půdorysu 15 x 9 metrů) byla zasvěcena také bohyni Maat, která spolu s Hathor představovala ochránkyni uměleckého kultu. Uctívání zde byli také dva velcí staroegyptští stavitelé, Imhotep a Amenhotep.

Tameket. Součástí hrobky byly kromě sarkofágů s těly také četné sošky vešebt, které byly častou součástí pohřební výbavy a jejichž účelem bylo zastoupení zemřelého při plnění pracovních povinností v podsvětí. Mohlo však jít také o domnělé služebníky mrtvého tamtéž. Nacházely se zde také kanopy, nádoby, do kterých byly během mumifikačního procesu ukládány vyjmuté orgány zemřelých. Spolu s dochovaným nábytkem byl cenný obsah hrobky TT1 prodáván do muzejních kolekcí celého světa; ty nejvýznamnější se dnes nachází například v muzeích v Káhiře, New Yorku nebo Berlíně.

Sennedžemova hrobka je pozoruhodná zejména svou malířskou výzdobou, která

Obyvatelé Místa pravdy žili po celý život odděleni od okolního světa

níky stavu bylo povoleno postavit si vlastní hrobku na pahorkatině, rozkládající se nad vesnicí. Na místě bylo objeveno asi pět stovek těchto hrobek, z toho padesát tři s výzdobou.

Místo pravdy

Významná archeologická lokalita dnes leží naproti Luxoru a je zapsána na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Je zasazena do půvabného údolí a dávní tvůrci hrobek z Údolí králů zde mají vlastně trojí památník: tím je jejich vesnice, nekropole a chrám. Původní starověké jméno tohoto sídliště znělo Set Maat („Místo pravdy“) a jeho obyvatelé byli nazýváni „Sloužící v Místě pravdy“. Tento staroegyptský titul byl používán k označení kohokoliv, kdo pracoval v nekropoli na západním břehu Nilu. Vesnice byla zřejmě opuštěna někdy mezi

Vešebt nejstaršího Sennedžemova syna, který podobně jako jeho otec pracoval na výzdobě pohřebních prostor. Soška byla nalezena v jeho hrobce TT2 v Dér el-Medíně

V hrobce

Významným obyvatelem této vpravdě „multikulturní“ vesnice byl malíř Sennedžem. Žil v době panování faraonů 19. dynastie Sethiho I. (asi 1290–1279 př. n. l.) a v prvních letech vlády Ramesse II. (1279–1213 př. n. l.). Předpokládá se, že zemřel asi v jedenáctém roce jeho vlády, tedy kolem roku 1268 př. n. l. Sennedžem byl pohřben spolu se svou rodinou, včetně manželky Lynefert, v okázale zdobené hrobce. Ta byla v areálu sídlištní nekropole objevena 31. ledna roku 1886 egyptskými dělníky. Zahrnovala také původní nábytek z umělcova domu, včetně lůžka a stoličky, na které zřejmě sám Sennedžem sedával. Neporušená hrobka byla označena jako TT1 a obsahovala na dvacet sarkofágů, přičemž většina z nich nepochybně patřila členům umělcovy rodiny. Kromě Sennedžema a jeho manželky zde bylo uloženo také tělo jejich syna jménem Chonsu a jeho manželky

Typické vyobrazení bohyně Nút jako ochránkyně Země a jejích obyvatel

je povětšinou symbolická a svědčí o bohatém duchovním životě tehdejší společnosti. Celek představuje příběh připomínající pozdější křesťanská podobenství o nanebevzetí a blaženém životě v onom světě. Bůh Anubis zde odvádí umělce a jeho manželku do dalšího života, kde jsou zobrazeni při běžných zemědělských pracích. Sejí, orají půdu a sklízí len a obilí, ale ve svátečním oděvu a bez zjevné námahy. Spodní pásy představují imaginární zahradu zesnulého, zcela pravo je bárka, která měla zesnulého přepravit na věčnost. Reprodukcí této části výzdoby vám přinášíme jako dárek. Následující freska zobrazuje Sennedžema a jeho manželku na nebeské hostině, kde klečí před bohyní fíkovníku Nút (viz slovníček). Ta se stará o jejich potřeby na onom světě, přináší jim jídlo a vodu. Výzdoba Sennedžemovy hrobky je nádherným příkladem výtvarného umění starověkého Egypta. ■

Mgr. Vladimír Socha

Slovníček

Nút, staroegyptská bohyně oblohy, byla sestrou a zároveň manželkou boha Země Geba. Patří k nejstarším a nejvýznamnějším božstvům ve staroegyptském pantheonu. Často byla zobrazována jako nad zemí sehnutá krásná žena, strom nebo kráva. Slunce v podobě boha Re po ní putuje od rána do večera, dokud jej Nút nespoklne. Pak prochází jejím tělem, čímž nastane noc. Protože se každý den vždy znovu slunce zrodilo, byla Nút pokládána za symbol znovuzrození v posmrtném životě. Proto byla často zobrazována na sarkofázích.

Ptolemaiovcí byli panovnická dynastie makedonského původu, vládnoucí v Egyptě v letech 323 (přp. 305) až 30 př. n. l. Jejím zakladatelem byl jeden z dřívějších velitelů armády Alexandra Velikého Ptolemaios I. Sótér. Poslední vládkyní z této dynastie byla proslulá Kleopatra VII. Filopátor (69–30 př. n. l.), známá pro svůj milostný vztah s mocnými Římany Gaiem Caesarem a Markem Antoniem. Po její smrti se Egypt stal římskou provincií.

Údolí králů se nachází na západním břehu Nilu pod vrcholkem hory El Kum (el-Quom), naproti dnešnímu Luxoru. V době vlády 18. až 20. dynastie se zde nacházelo pohřebiště faraonů a významných šlechticů Nové říše. Téměř půl tisíciletí (od 16. do 11. století př. n. l.) sloužilo pohřebiště svému účelu. V současnosti je zde známo 63 hrobek, z nichž nejvýznamnější je nepochybně Tutanchamonova hrobka, objevená v roce 1922 britským archeologem a egyptologem Howardem Carterem.